

SZÉKELY GYÖRGY

AMI (MAJD NEM) MEGOLDHATATLAN...

Igényes, elgondolkodtató bírálatot közölt a SZÍNHÁZ 1995. januári száma Sándor L. István tollából a tavaly megjelent Magyar Színházművészeti Lexikonról. Leglényesebb megállapításaival mint a kötet főszerkesztőjének egyet kell értenem, és ha erre a közeljövőben kiadópolitikai lehetőség nyílik, érvényesíteni is kell azokat. Azt már a kötet megjelenésekor is tudni lehetett, hogy viszonylag rövid időn belül, legkésőbb 1996—97 folyamán kiegészítő

„füzetre” lesz szükség. A kéziratot ugyanis lényegében 1993 nyarán le kellett zárni; ez után már alig volt mód a mégoly szükségesnek vélt javításokra, változtatásokra. Mivel pedig ilyen szaklexikon hazai viszonyaink között, mint azt a példa is mutatja, csak több évtized elmúltával jelentethető meg ismét, az lenne a hasznos, ha a még meglévő, az anyagot ismerő gárda hajtaná végre a kiegészítés munkáját.

Az ehhez szükséges munkálatok szinte na-

pokkal a kötet ünnepélyes bemutatása után megkezdődtek. Kínos hiányokat — amilyenekre a bíráló is utal — kellett felfedeznünk (hogy csak egyetlen példát említek: az **Eörsi István**-cikk kimaradását); s a téves adatok, sajnos, nem mindig csak sajtóhibából származnak, és természetesen indokoltá teszi a kiegészítést az azóta alakult színházak és az időközben elhunyt művészek adatainak pótlása is.

Elgondolkodtató a „szaknyelv hiányáról” szóló megállapítás. A lexikon csaknem ötven szerzője nyilvánvalóan más és más előképzettségű. Nincsen olyan szakszótár, mint például néhány technikai-tudományos ágazatnál, amely közmegegyezéssel fogadtatná el a meghatározásokat, esetünkben például a színművészet alkotói folyamatának megjelöléseit, a színpadi stílusáramlatokat. Tapasztalhatjuk, hogy kritikusaink, drámaelméleti szerzőink, esztétáink, képzőművészeti szakíróink más és más „szótárt” használnak. Sajnos a lexikon megírása előtt nem volt mód semmilyen értelmező egységesítésre. Inkább az történt, hogy maga a szócikk-tömeg tudatosította ezt a problémát. A bíráló jogos, fontos feladatot jelöl meg a közeljövő kutatói számára.

Másfelől azonban súlyos terjedelmi nehézségek merültek volna föl, ha a szerkesztőség olyan sajátos, lényegében *nem* lexikális igényeknek próbált volna eleget tenni, mint amilyenekre Sándor L. István utal. Nyilvánvaló, hogy egy Harag Györgyről szóló monográfia, de akár csak egy esszé vagy folyóiratcikk is messze több adatot, fontos tudnivalót, jellemzőbb értékelést tartalmazhat, mint teheti azt egy lexikonszócikk, egy kétszázéves időtartamot egyetlen kötetben felölelő kiadványon belül. A „mutatók”, a „szereposztások”, az egyes produkciók helyének-évének közlése beláthatatlan áradatot indított volna el. Társulati névsorok? Az évtizedeken, sőt egyes esetekben száz-százötven éve működő színházak *melyik* évadának névsora adna hiteles képet?

A „visszakérés” lehetősége sem a lexikonok ismérve. Biztos vagyok benne, hogy ilyen igénnyel csak monografikus feldolgozások, színházakról, színészekről szóló tanulmányok esetében lehet fellépni.

A „pályaképek” megrajzolása lehetne, bele-

értve a „mesterek”-re való hivatkozásokat is, valóban hitelesebb, pontosabb, sokoldalúbb, néha szakszerűbb. De ezekhez is szükség lett volna a meglevőnél sokkal több alapos tanulmányra, előmunkálatnak tekinthető folyóiratcikkekre, amelyeknek megállapításait a lexikon jó lelkiismerettel használhatta volna föl. Ez magyarázza azt is, amit más kritikuskok is megállapítottak, hogy tudniillik a régebbi, múlt századi vagy századunk első felében működő művészek esetében a lexikon kiegyensúlyozottabban fogalmaz, mint az utóbbi évtizedek alatt befutott művészpályák ismertetésekor. Valószínű, hogy ezt az igényt is csak egy következő, teljesebb körű és a jelenlegi kiadványból nyert tapasztalatokat felhasználó új lexikon tudja majd kielégíteni.

Csak röviden reflektálok a SZÍNHÁZ-nak ugyanebben a számban megjelent *Volt egyszer egy műhely* című cikkére. Durva hangvétele azért is meglepő, mert a szerző saját megfogalmazása szerint is a lexikonban leközölt körülbelül száznyolcvan szócikke — idézem — „lényegében nyolcvan- kilencven százalékban változatlanul jelent meg”. Ehhez képest túlméretezettnek érzem a felháborodását. Szerkesztői-stilisztikai változtatásokra csak olyan esetekben került sor, amikor az olyan jelzős szerkezetek, mint a szinte minden egyes szócikkben megjelenő „konstruktív térképezés”, összemosták volna a nagyon is különböző tervezőegyenítéseket. Az ebből a felismerésből adódó változtatásokat a szerkesztőnek nemcsak joga, de kötelessége is volt elvégezni. A hozzászólás szerzőjének, Bógel Józsefnek egyetlen igazán jogos sérelme van és lehet, amit különböző módokon (így például a Radnóti Miklós Színházban tartott könyvpremieren) személyesen, nagy nyilvánosság előtt igekeztünk korrigálni, az tudniillik, hogy érthetetlen és az ő számára nyilván megbocsáthatatlan módon neve kimaradt a szerzők névsorából.

Végül: túl pesszimistának érzem az igazán hasznos „fő”-bírálat címét (*Ami megfoghatatlan*), amely szerint ez a terület, ez a téma olyasmi, „ami megfoghatatlan”. Én úgy gondolom, és válaszmom címe is erre utal, hogy a feladat, „majdnem” megoldhatatlan. Ez a „majdnem” talán pontosabban fejezi ki lehetőségeinket és természetesen bírálható teljesítményünket.